

LITTERÄRA OCH ANDRA KONSTNÄRLIGA EXEMPEL I INTERNATIONELL OLYMPISK KONTEXT

Ivars Orehovs
Lettlands Universitet, Rīga
Ivars.Orehovs@lu.lv

Abstract

The fifth modern Olympic Games were held in Stockholm in 1912 and therefore count among the first in Olympic history, and the first on Scandinavian soil. It was also the first time that representatives from all five continents took part, only later symbolically recognized at the Olympic Games in Antwerp in 1920 with the introduction of the five-ringed Olympic flag.

From the start of the Olympic Games, until 1948 in London, the competition included painting, sculpture, music, literature and architecture as Olympic events. Sports competitions, which 'offered historically anchored and peaceful forms of contest between national states', according to the Olympic movement's leader, Pierre de Coubertin, would be complemented by international contests involving different arts representing sport. The idea was that artistic representation could reflect and inspire a certain perfection of the sporting idea itself.

Examining the culture-historical context, this study provides an analytical-interpretative understanding of the literary element of the Olympic Arts Competitions, regarded as a thematic-typical literary phenomenon. In addition, literary documents about the experience of Olympic participation from the perspective of athletes are also analysed (diaries by Karl Lukk and David Wiman).

Nyckelord

Olympiska spelen, *Concours d'Art* (konsttävling), litteraturgren, dokumentär minneslitteratur, likvärdighet

Allmänt historiskt och Stockholmsolympiaden 1912

De nutida olympiska spelens historia sträcker sig från 1896 till 2018 och omfattar 31 sommarspel (minus 3 inställda under första och andra världskriget) och 23 vinterspel (minus 2 inställda under andra världskriget) med aktivt deltagande av de nordiska/skandinaviska och baltiska länderna. Varje arrangemang har sitt eget prägel och utmärker sig genom någon innovation eller tvärtom – nedläggning av en eller en annan tradition, som skulle motsvara tidens smak. Det bör noteras att det bara finns fyra tillfällen där man anordnade olympiader i Norden: de V. Olympiska sommarspelen [OS] i Stockholm 1912, de VI. Olympiska vinterspelen [OVi] i Oslo, de XV. sommarspelen i Helsingfors 1952 och senast de XVII. OV i Lillehammer 1994.

Och det är Stockholmsolympiaden samt Helsingforsolympiaden, som markerar tidsgränser för den så kallade *Concours d'Art* (konsttävlingen) i 5 grenar, som för första gången pågick vid sommarspelen i Sveriges huvudstad 1912, men upphörde att ingå i spelens program från och med 1952 vid sommarspelen i Finlands huvudstad:

Tijdschrift voor Skandinavistiek 36(2), 2018/19

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

I stället arrangerade de finländska arrangörerna en konstutställning vid sidan av de olympiska spelen. Två år senare beslöt Internationella OS-kommittén att lägga ned konst-OS och i stället satsa på spektakulära invignings- och kringarrangemang till de olympiska spelen. (Barkman, 2012, dn.se/kultur)

Den "olympiskt magiska" siffran 5 i samband med OS i Stockholm (den Femte Olympiaden; konståvlingen i fem grenar; för första gången var deltagare från alla fem kontinenter med, men ännu ingen olympisk flagga med de fem kontinenterna symboliserande ringar, som kom först vid följande sommar-OS i Antwerpen 1920) kommer i viss mån med, när det gäller deltagarantalet: från 28 nationer totalt 2380, varav 53 damer i grenarna tennis och simsport; de nordiska länderna förutom Sverige (23 kvinnor) var representerade sammanlagt med 5 kvinnor: Danmark - 1 kvinna, Norge - 2 kvinnor, Finland, som 1912 var ett storfurstendöme under Ryssland, men vid invigningen gick in i stadion under egen nationsskylt i anslutning till Rysslands trupp, dock utan fana - 2 kvinnor (Bolling & Yttergren, 2012, 7, 416). Holland representerades av 33 män. Man kan anta, att den nederländska kvinnliga deltagarrepresentationen vid de IX. OS i Amsterdam 1928 var en av de största med omkring 40 enligt olika uppgifter (t. ex.: <https://www.sports-reference.com/olympics/countries/NED/summer/1928/>).

Det är anmärkningsvärt att Stockholmsolympiaden var den första där även idrottsmän från Baltikum deltog - det var ett 40-tal deltagare från baltiska provinser, som då bildade en väsentlig andel av tsardömet Ryssland manskap på 159 män (Bolling & Yttergren, 2012, 416; även Lukk, 2012, 6, 9). Till skillnad från Finland hade idrottarna från de baltiska provinserna inte någon egen landslagsrepresentation, trots att det redan 1911 hade grundats en Baltisk olympisk kommitté som var subordinerad Rysslands olympiska kommitté (Väveris, 2012, Konferensmaterial). Det bör även noteras att Stockholms OS ingick i de baltiska ländernas idrottshistoria, eftersom medaljer för första gången vunnits av en estnisk idrottare, nämligen Martin Klein (1884-1947, silver i brottning, mellanvikt A – 75 kg) och en lettisk idrottare, nämligen Harry Blau /Harijs Blaus/ (1885-1945, brons i lerduveskytte) (Bolling & Yttergren, 2012, 426, 444).

Konståvlingen vid OS i Stockholm

Den ovanstående statistiken skall kompletteras genom att nämna att det deltog sammanlagt 35 tävlingsbidrag i 5 konståvlingar vid konståvlingen på Stockholmsolympiaden: åtta i litteratur, åtta i skulptur, fyra i målning, nio i arkitektur och sex i musik. Till skillnad från idrottsgrenarna belönades i regel de tre bästa prestationerna med medaljer. Det delades ut sammanlagt fem guldmedaljer och en silvermedalj (i skulptur) i dessa konståvlingar, som "skickades till vinnarna per post, de deltog inte i någon högtidlig prisutdelning på Stadion" (Steorn, 2012, 262). På grund av att de här tävlande konstnärerna inte var närvarande direkt vid OS i Stockholms arenor som idrottarna var, utan enligt ett i *Revue Olympique* under hösten 1911 publicerat reglemente, "ett kortfattat dokument [...]", där "det konstnärliga innehållet preciseras inte mer än att de deltagande verken bör ha direkt samband med idrott" och "tävlingsbidragen [...] skulle postas till Pierre de Coubertins [dåtidens ordförande i IOK, IO] hemadress i Paris" (Steorn, 2012, 260), har det blivit svårt att identifiera alla konståvlandes namn.

Just detta har gjorts till ett kulturhistoriskt forskningsmål av Richard Stanton, som har gjort en noggrann undersökning av ett handskrivet dokument som finns på IOC-arkivet i Lausanne, och som redovisar resultat med respektive sannolikhetsprocent i sin artikel *In Search of the Artists of 1912* ("Journal of Olympic History", Spring 2001, P. 3-13). Den svenska konstforskaren Patrik Steorn uttrycker i sin tur samtycke med den internationella forskningen (Mallon & Widlund, 2002, 364), "[...] att det verkar troligt att han [Pierre de Coubertin, IO] själv utgjorde jury för konståvlingarna" (Steorn, 2012, 260).

Konståvlingens genomförande blev diskuterat tack vare Coubertin som drivande kraft redan inför de IV. olympiska spelen i London 1908, men på grund av olika organisatoriska skäl förverkligades planerna först vid Stockholmsolympiaden. Även där var man oense i de grundläggande frågorna. Sveriges konstretsar (Konstnärsförbund och föreningar) visade motstånd mot utvärderingssubjektiva argument, vilket resulterade i att den svenska organisationskommittén avstod från konståvlingens arrangemang. Då remitterades det till IOK, som med ordföranden i spetsen ivrigt bedrev alla organisationsaktiviteter (t. ex.: Bolling & Yttergren, 2012, 446; Steorn, 2012, 254-260). En följd av det var att varken svenska eller andra nordiska tävlingsbidrag fanns med vid OS 1912 i någon av de fem konstgrenarna, medan det pågick två konstutställningar i Stockholm samma år - i regi av respektive Konstnärsförbundet och Svenska konstnärernas förening, där enligt Steorn både "landskapsmålningar och motiv med nakna kroppar i naturen [...]" var samlade, liksom "naturtrogna skildringar av idrottande fanns bland konstverken, men stilen skiljer dem från det som de Coubertin valde ut som vinnare" (Steorn, 2012, 268-269).

Stockholmsolympiadens organisationskommitté satsade i sin tur mycket på att marknadsföra spelen internationellt, dvs. att locka utländskt intresse både deltagar- och åskådarmässigt. Och det gällde även utformningen av den officiella affischen, vilket var en pionjärgärning i den olympiska historien. Symboliskt nog visade detta sig vara den egentliga 'officiella' svenska insatsen i olympiskt sammanhang när det gäller konst. Dessutom var det svårt att komma fram till en slutgiltig affisch. Det blev konstnärens Olle Hjortzbergs (1872-1959) verk, som avbildar nakna, idrottsliga figurer och internationellt-emblematiskt fladdrande flaggor (bild 1). Av Steorns detaljerade analys framgår att en speciell "affischkommitté" granskade Hjortzbergs ursprungliga variant och föreslog "att ansiktet på den främsta figuren skulle visa 'en nordisk typ'; att kroppen skulle göras 'mera utvecklad'; att 'de manliga organen mer döljas' [...]" (Steorn, 2012, 62). Slutresultatet verkade vara en konstnärlig succé, eftersom affischen inte enbart trycktes på svenska, engelska och franska, utan totalt på 16 språk och jämte reklambroschyrer spreds internationellt på olika vägar av diplomatiska, ekonomiska och vänskapliga förbindelser. "Förutom de olika upplagorna av affischen, trycktes även en miniatyrvariant av motivet som reklam/brevmärke." (Steorn, 2012, 65)

Bild 1. Den officiella affischen av Olle Hjortzberg i helhet på 16 språk: "Olympiska spelen Stockholm 1912, 29 juni-22 juli" (här: på ryska). Foto: I. Orehovs på Riksidrottsmuseet, Stockholm 2012.

Konsttävlingens litterära gren vid OS i Stockholm

Den hittills genomförda forskningen i konsttävlingens litterära gren vid OS i Stockholm visar att det ovannämnda handskrivna dokumentet (bild 2) påträffas bland de åtta insända bidragen, som bevaras på IOC-arkivet i Lausanne, även av den redan vid den tiden etablerade italienska författaren och journalisten, Gabriele D'Annunzio (1863-1938) (Stanton, 2001, 11). Och det är faktiskt det enda författarnamnet, "som kan räknas till de allmänt kända" (Steorn, 2012, 261). Steorn påpekar, "att Coubertain inför tävlingen framhöll [...] D'Annunzio som ett föredöme för idrottslig litteratur [...]" (Steorn, 2012, 267). Det litterära exemplet däremot, som endast blev prisbelönt med guldmedalj och därför finns offentligt tillgängligt i tryckt version på två originalspråk, är poemet *Ode au Sport* (bild 3) på franska och på tyska (med densamma franska titeln) av Georg Hohrod (Frankrike) och Martin Eschbach (Tyskland), som officiellt deltog under Tysklands flagga. Professor Norbert Müller fastslår att de två "efternamnen var i själva verket namn på två byar nära födelseorten av de Coubertins hustru, således anpassade de Coubertin detta till sitt eget deltagande vid litterartävlingen" (Stanton, 2001, 4). P. Steorn argumenterar i det här sammanhanget, att

detta visar förmodligen på hur långt han [de Coubertin, IO] var beredd att sträcka sig i sina ansträngningar för att inte projektet [med konsttävlingen vid OS 1912 – I.O.] skulle framstå som ett misslyckande. Hemligheten om vem som egentligen doldes bakom pseudonymen, behöll Coubertin livet ut. (Steorn, 2012, 262)

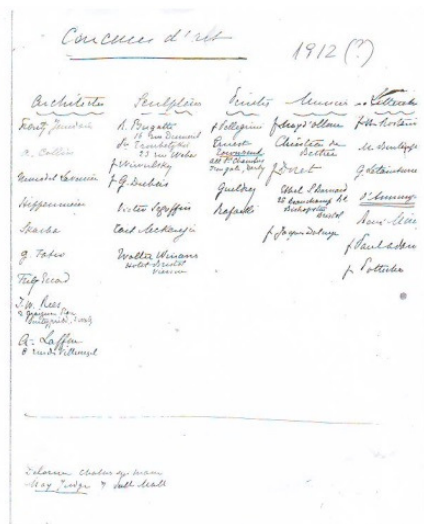

Bild 2. Kopia av handskrivet dokument från IOC-arkivet i Lausanne. Den högra spalten dokumenterar litterartävlingens deltagarnamn, bland dem - "d'Annunzio" [understruket av mig, IO] med två streck (kopierat vänligt av litt-vetaren Ingrida Alksnis, Genève /SUI).

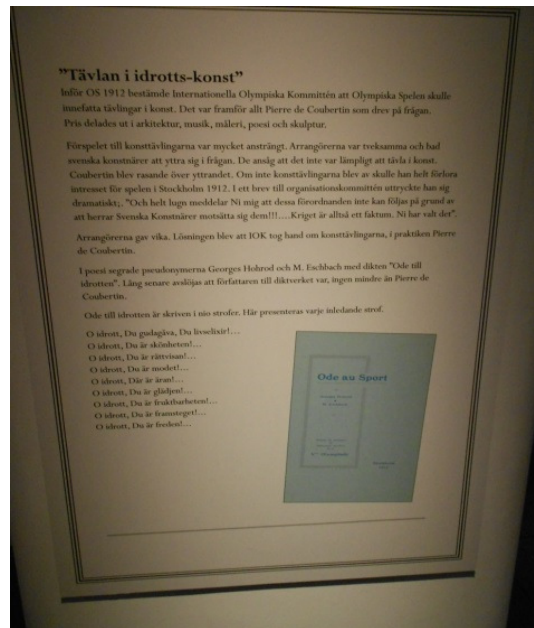

Bild 3. Broschyr med poemet *Ode au Sport*. Foto: I. Orehovs på Riksidrottsmuseet, Stockholm 2012.

Motsvarande odets generiska egenart framstår *Ode au Sport* ("Ode till idrotten" – i svensk översättning av Håkan Sandblad i hans artikel "Kulturen och Stockholms-OS eller Så fick Coubertin sin guldmedalj", 1987) som en nio strofer lång hyllning till idrotten i ett utropande uttryckssätt och en med 'du' tilltalande form. Steorn skriver: "I tur och ordning pekas ut och förklaras idrottens olika egenskaper: gudars njutning och livets essens, skönhet, rättvisa, mod, ära, glädje, fruktbarhet, framsteg och fred." (Steorn, 2012, 267) Idrottens positiva roll hyllas alltså genomgående både för den enskilde individens fysiska och psykiska välmående och för samhällets nytta på flera plan. Diktarjaget framträder som ett slags allestädes närvarande och allseende utmanare, medan idrottens generaliserat idealiserande syftemål förgudats och upphöjs nästan till det enda hoppets medel för att lösa alla möjliga personliga och världsproblem.

Det är anmärkningsvärt att det idrotten tilltalande diktarjaget lyckas framhålla, och hänvisa i motsatser, till väsentliga utplåningsbara brister. Både personliga och allmänt sällskapliga brister, som idrotten tycks ha förmåga att avstyra. Så står det t.ex. skrivet om 'skönheten' och 'modet' i den andra respektive den fjärde strofen i tysk originalversion:

II. O idrott, Du är rättvisan!
 Du stöper kroppen i ädel form,
 Du fjärrar den från lidelsens fördärv [...].

(Hohrod & Eschbach, 1987, 107)

Med uttrycket "lidelsens fördärv" (Hohrod & Eschbach, 1987, 107) yttras övertygelse om att det med hjälp av idrotten skulle förebyggas generaliserade olika, individuellt skadliga benägenheter och att "på slumpen litar blott den fräcke spelaren" (Hohrod & Eschbach, 1987, 107). Samtidigt innehåller den tredje strofen en tillspetsad skarp, socialkritisk inställning: att "blott" i sporten "finner" människan "skälighet och rätt" och det är "förgäves" att "sträva" efter dem "i alla sociala inrättningar" (Hohrod & Eschbach, 1987, 107).

I uppräknningen följer i den femte strofen även 'äran', eftersom "illojal konkurrens och otillåtna knep äro strängt förbjudna. Och med förakt bestraffas den, som blott med list och falskhet vill tillkämpa sig palmen" (Hohrod & Eschbach, 1987, 108). Enligt författaren har även 'fruktbarheten' ett direkt samband med idrotten. I den sjunde strofen specificeras det att "kraftfylld åstundar idrottsmannen att åt sig avla söner, lika väl i stånd som han att vinna ärofylld lager" (Hohrod & Eschbach, 1987, 108). Det här programmatiska påståendet förknippas i den här strofen emellertid med en – det tycks vara – av Darwins utvecklingslära påverkad, och metaforiskt uttryckt tanke: "Människosläktet förädlar du [idrotten, IO] med målmedvetenhet, förstår att kväva sjuka frön och utplåna fläckar, som äro ett dödligt hot emot dess renhet" (Hohrod & Eschbach, 1987, 108). I den nionde strofen kompletteras, eller 'demokratiseras', tanken med den romerska författaren Juvenalis kända citat: "Sund själ tar boning i en sund kropp" (Hohrod & Eschbach, 1987, 108).

Som en slags kvintessens kommer den avslutande nionde strofen, där idrotten tilltalas och betecknas som följer:

IX. O idrott, Du är freden!

[...]

Av Dig lär ungdom att själv sig akta,

Liksom att skatta och värdera andra folks

Natur och karaktär.

Att mäta krafterna tillsammans, att bli bättre, det är målet

En fredlighetens tävlan.

(Hohrod & Eschbach, 1987, 108)

Närläsningen av "Ode till idrotten" visar att det i praktiken handlar om idrottens, och den olympiska rörelsens i allmänhet, programmatiska framställning i stilistisk likhet med de ursprungliga forngrekiska hyllningsdikterna på fri, orimmad vers. Även innehållsmässigt syftas det på den skrivande stundens genetiska samband med olympiadernas antika historia, nämligen med ordparet "arbetstyngd tid" i den första strofen.

[...] längst förflydda dagar,

Då människosläktet log i ungdomslusta,

Då den uppgående solguden färgade bergens tinnar röda

Och sig sänkande doppade storskogen i lysande färger.

(Hohrod & Eschbach, 1987, 107)

Dessa två olympiaexistensens epoker har ett förbindande led – "ett stråle av ljus", som är "ett bud" (Hohrod & Eschbach, 1987, 107). Därmed associeras alla nio strofer med budskapet som skulle stärka och främja den olympiska rörelsen i dess återupplivandetid: från och med de första olympiska spelen i modern tid i Aten 1896 till instiftelsetiden av konsttävlingen på OS i Stockholm 1912.

"Ode till idrottens" text syftar alltså litterärt-innehållsmässigt i själva verket på samma etiskt-psykologiska och social-politiska grundidéer som juridiskt-stiftande "Olympismens grundläggande principer" i "Olympiska stadgan" (*Olympic Charter* 2015, 13-14). Därmed kartläggs även Pierre de Coubertins syfte med att, under det dolda namnet, vinna guld på OS i Stockholm – den moderna Olympiska spelens skapare. Det är inte enbart en konsttävlingens gren, nämligen litteraturgrenen, som vinner, utan hela den olympiska idén som skulle stadgas. Man kan hålla med forskaren Håkan Sandblad, som drar slutsatsen: "Så nog blev den första *Concours d'Art* på flera sätt en seger för sin skapare" (Sandblad, 1987, 108), ett påstående som bör förallmänligas: en seger för en av dem, som skapade idén om att återuppliva den olympiska rörelsen, vilket skulle demonstrera ett försök att förena världen i fredlig samexistens.

Konsttävlingens andra grenar på OS i Stockholm

Utav Stockholmsolympiadens konstverk, som blev uppmärksammade i andra grenar, bör nämnas den italienska konstnären Carlo Pellegrinis (1866-1937) verk med vintermotiv, som vann guldmedalj i måleri (bild 4). Konstvetaren Patrik Steorn påpekar, att det

utfördes i en typ av jugendstil med vintersportare klädda i färgglada kläder som avtecknar sig med tydliga konturer mot de snövita landskapen. Det vinnande bidraget finns inte bevarat i dag, men enligt Coubertins beskrivning av alla de vinnande verken ska det bland annat ha föreställt skidåkare på en glaciär. (Steorn, 2012, 263)

Bild 4. Den italienska konstnären Carlo Pellegrinis förmodade verk med vintermotiv, som skulle ha vunnit guldmedalj i måleri på OS i Stockholm 1912.

Bildkälla:

<https://www.pinterest.com/identitetaprost/skiart-carlo-pellegrini/>

Bild 5. Statyetten *American Trotter* ("Amerikansk travare") av Walter Winans prisbelönades med guldmedalj i skulptur på OS i Stockholm. Bildkälla: Bolling & Yttergren, 2012, 248.

Amerikanen Walter Winans (1852-1920) vann guldmedalj i skulptur med statyetten *American Trotter* ("Amerikansk travare", bild 5). I detta sammanhang hänvisar Patrik Steorn:

En konstnär som också var idrottsman, eller idrottsman som också var konstnär var en ideal vinnare i Coubertins ögon, vilket också stämmer in på skulptören Walter Winans. I London 1908 hade han vunnit olympisk guldmedalj i skytte mot löpande hjort och i Stockholm ingick han i det amerikanska lag som vann silvermedalj i samma gren (Steorn, 2012, 262).

Det kanadensiska bidraget i skulpturtävlingen av Robert Tait McKenzie (1867-1938) med medaljongen *Joy of Effort* ("Idrottsglädje"), som föreställer tre nakna vältränade unga män hoppande över ett hinder, blev inte prisbelönad med någon medalj. Däremot blev upphovsmannen ärad av Coubertin som "en välkänd skulptör, gymnast och läkare" (Steorn, 2012, 264). Man kan lägga till att den amerikanska guldmedaljören och den oplacerade kanadensarens tävlingsbidrag skänktes till Svenska Olympiska Kommittén, och de finns i dag tillgängliga i Stockholms Olympiska Stadion. I den kanadensiska skulptörens fall är det en kopia av den stora medaljongen (Bolling & Yttergren, 2012, 446).

Konsttävlingar på de senare olympiska spelen

När det kommer till de nordiska ländernas framgångar i konsttävlingar på de senare olympiska spelen fram till 1948 – främst inom litteraturen – bör man lyfta fram Danmark och Finland. Den danska författaren Josef Petersen (1881-1973) vann 3 olympiska silvermedaljer för sina mytologiska prosaverk. För *Euryale* i Paris 1924, för *Argonauterne* i Los Angeles 1932, och till sist – för *Den Olympiske Mester* i London 1948. Den danska poeten Johannes Weltzer (1900-1951) tilldelades en bronsmedalj på OS i Amsterdam 1928 för odet *Symphonia Heroica*. Finland har till och med två litterära guldmedaljvinnare. Urho Karhumäki (1891-1947) för sin roman *Avoveteen* ("I det fria vattnet") i Berlin 1936 och Aale Tynni (1913-1997; bild 6) för sitt poem *Hellaan laakeri* ("Hellas beröm") i London 1948.

Bild 6. Finlands författare Aale Tynni är faktiskt i litteraturtävlingens historia den hittills senaste guldmedaljören vid OS i London 1948. Bildkälla:<http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=3450>

Bild 7 och 8. Sverige har vunnit en bronsmedalj i arkitekturtävlingen för ritningar till *Valhallabadet* i Göteborg - förverkligat 1956, medaljören vid OS i London 1948, arkitekten: Nils Olsson. Bildkälla: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=94&artikel=6486723>

Under hela konståvlingens historia på moderna olympiader har Norge vunnit en enda medalj, men kronologiskt var det faktiskt den första nordiska medaljen som vanns. Detta skedde under OS i Antwerpen 1920, där den olympiska flaggan bars för första gången. Där tilldelades Norge en silvermedalj i arkitekturgrenen till arkitekten Holger Sinding-Larsen (1869-1938) för hans byggritningar av en gymnastikskola. Även Sverige har tilldelats en medalj i byggnadsarkitektur, ett brons för ritningarna till *Valhallabadet* (bild 7 och 8) i Göteborg som tilldelades på OS i London 1948. Projektet blev även förverkligat 1956, dvs. först efter medaljören och arkitekten Nils Olssons (1891–1951) död.

Sammanlagt har Sverige haft 4 kulturmedaljörer, bland dem även 2 guldmedaljörer – först av alla prisbelönade svenskar var konstnären David Wallin (1876-1957). Han vann guld på OS i Los Angeles 1932 i måleritävlingen för sin romantiskt inspirerade oljemålning *Vid Arilds strand*. Men vid det hittills sista OS med konståvling, alltså i London 1948, vann Gustav Nordahl (1903-1992) en guldmedalj i skulpturkonkurrens för sitt minimalistiska statypar av en naken kvinna och en naken man. Denna staty var tillägnad den svenska gymnastikpedagogen Pehr Henrik Ling (1776–1839), under titeln *Hyllning till Ling* (bild 9 och 10). Statyn är nu tillgänglig för allmänheten utanför Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Det finns även en artikel om statyns kvinnliga modell, Margareta Dyrssens, minnen om tiden när statyn blev till (Wendel, 2012, 38–41). Och det blev även en bronsmedalj i skulpturgrenen, som vanns vid OS i Berlin 1936 av Stig Blomberg (1901–1970), för verket *Brottande pojkar*. I det nordiska olympiska skulptursammanhanget måste man nämna ett uppseendeväckande verk till: skulpturen *Le Boxeur* som utgjorde Danmarks bidrag på OS i Paris 1924 av Jean René Gauguin (1881-1961), som han fick en bronsmedalj för. Jean René var son till den välkända franska konstnären Paul Gauguin (1848-1903).

Bild 9 och 10. En staty par av en naken kvinna och en naken man under titeln *Hyllning till Ling* av Gustav Nordahl och därmed Sverige har prisbelönats med den hittills senaste guldmedaljen i skulpturgrenen vid OS i London 1948. Statyn är uppställd vid huvudentrén till GIH i Stockholm. Bildkälla: <http://www.gih.se/OM-GIH/Campus/Konstnarlig-utsmyckning/Hyllning-till-Ling/>

Den nederländska måleriskolan har också haft en olympisk guldmedaljör: Isaac Israëls (1865-1934) med hans målning *Cavalier Rouge* ("Ryttare i rött"; bild 11) vann på hemmaplan under OS i Amsterdam 1928. Lettiska målare blev också representerade vid konståvlingar på olympiader. Exempel på detta inkluderar det deltagande verket av Jānis Tīdemanis (1897-1964) på OS i Los Angeles 1932, som framställer två energiskt simmande kvinnliga idrottare och två stående, intresserat tittande manliga supportergestalter på nära håll i tavlan *Canal Swimmers* ("Simmerskor simmar över kanalen"; bild 12). Liksom ett verk av en annan lettisk konstnär, Augusts Annuss (1893-1984) under den lettiska titeln *Cīņa pie vārtiem* ("Kamp vid målet"), som prisbelönades med ett äreplom vid OS i Berlin 1936 och skildrade ett spännande ögonblick i lagsporten (Olympischer Kunstwettbewerb, 1936, 38).

Bild 11. Tavlans *Cavalier Rouge* ("Ryttare i rött") av Isaac Israëls prisbelönades med guldmedalj i måleri för Nederländerna vid OS i Amsterdam 1928. Bildkälla: <http://art-yearly.tumblr.com/1928>

Bild 12. Tavlans *Canal Swimmers* ("Simmerskor simmar över kanalen") av den lettiske målaren Jānis Tīdemanis var medtävlade vid OS i Los Angeles 1932. Bildkälla: Utställningskatalogen (2016): *Olimpiskais ķermenis* ("Olympic Body"). Rīga: Mūkusalas mākslas salons.

Dokumentärt minneslitterära verk om olympiskt deltagande i Stockholm

Den historiska uppräknigen av konstnärliga prestationer på OS kan man även komplettera med litterärt-dokumentära material, som baseras på de deltagande idrottarnas efterlämnade texter i form av dagböcker, brev, autobiografiska minnen etc. I samband med Stockholmsolympiaden 1912 kan denna artikels författare nämna den svenska olympiska guldmedaljören i gymnastikens trupptävlan, David Wimans (1884-1950) brev och dagboksanteckningar. Dessa publicerades av Erik Lindahl: Wimans dotterson och medarbetare på Idrottsmuseet i Göteborg (Lindahl, 2012, 42-55). Skildringen tar upp det svenska olympiska lagets deltagares rese- och närvarointryck vid ett tidigare tillfälle, närmare bestämt vid den så kallade Mellanolympiaden i Aten 1906. Materialet innehåller både lakonisk hänvisning till sin och sitt lags idrottsliga prestationer, t. ex.: "Vi har haft vår uppvisning som gick bra och både Balck [Viktor Gustaf, överledare av det svenska laget, IO] och Wallenius [kapten, assistent av överledaren, IO] var nöjda" (Lindahl, 2012, 49). Det innehåller även detaljrika beskrivande intrycksskildringar under sjö- och tågresa från Sverige söderut till Aten, där det påträffas träffsäkra, kulturhistoriskt intressanta iakttagelser, som t. ex.: "Från och med Gratz [i Österrike, IO] har vi alltid fått vin istället för *bier* ["öl" på tyska, IO]" (Lindahl, 2012, 46), ävensom utförligt ställningstagande till spelens arrangemang förstås.

Bild 13. En sida från texten om brev och dagboksanteckningar av den svenska olympiska guldmedaljören i gymnastikens trupptävlan vid OS i Stockholm 1912, David Wiman med foto. (Lindahl, 2012, 43)

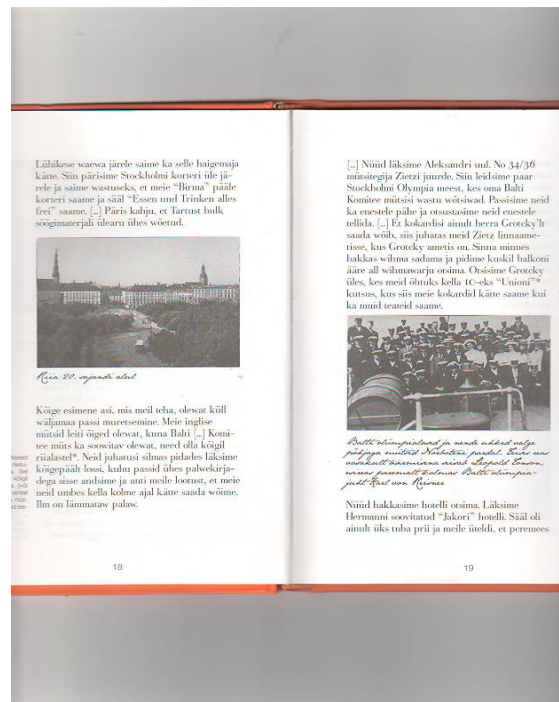

Bild 14. Två sidor ur den estniska olympiska deltagarens dagbok på OS i Stockholm 1912. (Lukk, 2012, 18-19)

En liknande karaktär har en på estniska publicerad dagbok av Karl Lukk (1887-1970) under titeln *Wiies Olympiada Stockholmis 1912* ("Den femte Olympiaden i Stockholm 1912"). Dagbokens författare var både deltagande friidrottare i grenen gång 10 000 meter och även skrivande korrespondent om OS för den estniska tidningen *Meie Aastasada* ("Vårt århundrade"). I detta fall demonstreras ett verkligt amatöridrottens väsen under den inledande perioden av den moderna olympiska rörelsen. Den kommer till uttryck i texten i och med att idrottaren-journalisten Lukk skulle hitta tid för att bland alla idrottsliga och sällskapliga aktiviteter under olympiatiden skriva rapporter och reportage för sin tidning. Och tack vare det behövdes även dagboksanteckningar, som behandlar väsentliga iakttagelser och faktamaterial. Det påbörjas alltså med en beskrivning av idrottarnas gemensamma båtresa (utan hytter, med egna matsäckar hemifrån) under den Baltiska olympiska kommitténs regi till Stockholm från Riga, där de fick giltiga utländska pass och enhetliga blå paradkostymer med blåvita kepsar, och för Baltikum då karakteristiska kokarder (Lukk, 2012, 18). Staden Riga skisseras som att den "[då] såg ut misspyrdande svart på grund av rök från fabriker [...]" (Lukk, 2012, 17) jämfört med esternas hemstad Tartu. Men trots att det fanns ställen där "man spelade för pengar, och

där man bedrev prostitution osv." (Lukk, 2012, 20), "såg" de estniska idrottarna även "Rigas skönhet" (Lukk, 2012, 21).

Även den svenska skärgårdens och Stockholms skönhet beskrivs (Lukk, 2012, 29), men det pekats ut av författaren, att "alla tävlingar pågick i hettan. Det kom ingen vind in i Stadion och solen brände som i ugnen." (Lukk, 2012, 36). Skildringen av den festliga invigningsparaden – som en detaljerad, färgrik textenhet – framstår därmed som dagbokens höjdpunkt där jagberättaren tar ställning till enskilda nationella deltagardelegationer, sjungandet av Martin Luthers psalm "Eine feste Burg ist unser Gott", ävensom kung Gustaf V:s framträdande (se: Lukk, 2012, 33-35). På avslutningskvällen pågick däremot en festlig middag i Stadion, där det också var sång och musik, ävensom varierande mat med öl och vin därtill, vilket åtföljdes av ett "storslaget fyrverkeri" (Lukk, 2012, 47). Dagbokens text tar även upp enskilda tävlingsmoment, t.o.m. under tragikomisk infallsvinkel, så skrivs det t.ex. om cykelloppet att "en stor del" av cyklisterna, som "hade cyklat enbart 40 verst [1 verst = 1066,8 m, IO], vände sedan tillbaka, eftersom det var ilska hundar, som har sprungit emot dem" (Lukk, 2012, 37).

Slutsatser

Sammanfattningsvis klarläggs det att de här ögonvittnenas engagerade beskrivningar i dagboksform utgör ett värdefullt material; inte enbart i idrottshistoriskt sammanhang, utan även i litteratur-generiskt samband. Det karakteristiska jag-perspektivet möjliggör förstärkningen av de individuellt och kollektivt upplevda händelsernas textuella trovärdighet, samt exponeringen av den emotionella sidan av en sådan intrycksrik tillställning som OS. De olympiska tävlingarna i litteraturgrenen och i de andra konstgrenarna likaledes. De personliga, nedskrivna intrycken av deltagande idrottare bestyrker även konstens och sportens likvärdighet i internationell samvaro, vilket i ett vidsträckt olympiskt tidsperspektiv är en värdefull informationskälla för fortsatt forskning. Tematiskt skulle de olympiska tävlande litterära konstverken, jämte den övergripande gemenskapsandan ju främja utvecklingen. Samt och synnerligen utvecklingen av både moraliskt och fysiskt ihärdiga, hänsynsfulla personligheter, vilket i sin tur skulle kunna känneteckna möjligheten till en fredlig samexistens.

Bibliografi

- Barkman, C. (2012). *Kulturen gjorde omstritt intåg i OS 2012*. I: <http://www.dn.se/kultur-noje/konst-form/kulturen-gjorde-omstritt-intag-i-os-1912/>.
- Hohrod, G. & Eschbach, M. (1912). *Ode au Sport*. Stockholm: V. Olympiade.
- Hohrod, G. & Eschbach, M. (1987). *Ode au Sport*. – Svensk översättning och forskningsartikel i: Sandblad, H. *Kulturen och Stockholms-OS eller Så fick Coubertin sin guldmedalj*. I: *Idrott, historia och samhälle: Svenska idrottshistoriska föreningens årsskrift 1987*. Stockholm: Svenska idrottshistoriska föreningen, 89-109.
- Lindahl, E. (2012). En annorlunda olympiaresa. I: *Idrottsarvet, 2012*. Göteborg: Idrottsmuseet, 42-55.
- Lukk, K. (2012). *Karl Luki päevaraamat. Wiies Olympiada Stockholmis 1912*. Tartu: Jutulind ja Eesti Spordimuuseum.
- Olympic Charter* (2015). Lausanne: International Olympic Committee.

- Olympischer Kunstwettbewerb. Katalog der olympischen Kunstausstellung in Halle VI des Ausstellungsgeländes am Kaiserdamm, Berlin-Charlottenburg. 15. Juli bis 16. August 1936. IX. Olympiade Berlin 1936* (1936). Berlin: Organisationskomitee der Olympiade.
- Stanton, R. (2001). In Search of the Artists of 1912. I: *Journal of Olympic History. Spring 2001*. Oosterwolde: International Society of Olympic Historians, 3-13.
- Steorn, P.(2012). Konst och idrott – skilda världar? Olympiska konståvlingar i Stockholm 1912. I: H. Bolling & L. Yttergren (Utg.), *Stockholmsolympiaden 1912. Tävlingarna – Människorna – Staden*. Stockholm: Stockholmia förlag, 249-275.
- Vāveris, V. (2012). Foundation of Baltic Subcommittee of Russian Olympic Committee and the Importance in Baltic Olympic Movement (1911-1916). I: Konferensmaterial *The First Steps of the Baltic State Athletes in the Olympic Movement*. Riga: Latvian Sports Museum, 2.
- Wendel, U.-B. (2012). Bronset blev till guld. I: *Idrottsarvet, 2012*. Göteborg: Idrottsmuseet, 38-41.

Biographical note

Ivars Orehavs, Dr. Philol., Assoc. Prof, University of Latvia (Riga), Faculty of Humanities, Institution of Scandinavian Studies at the Department of Contrastive Studies, Translation and Interpreting (ivars.orehavs@lu.lv).

The German language and literature studies at the University of Latvia: 1979-1984. Lecturer and researcher at the University of Latvia: since 1984 until now. Dr. Philol.: since 1992. Head of the Institution for Scandinavian Studies: since 2010; teaches the study courses and seminars in Swedish language as well as Scandinavian (mostly - Swedish) and German literary and culture history. Research work on Scandinavian, German and Baltic literary and culture historical contacts has been completed at the Moscow State University (Russia) and the University of Gothenburg (Sweden). Has been participant with reports at international conferences and author of publications in Latvian and foreign editions on history of literature and cultural communication issues (Baltic States, German speaking countries, Italy, Scandinavia). Mr. I. Orehavs was president (2010-2012) and organizer of the 29th conference of the International Association for Scandinavian Studies (IASS) with the theme "Literature and Law", which took place 2012 in Riga and Daugavpils (Latvia). The proceedings of the conference has been edited by him and issued 2014 in the series Acta Universitatis Latviensis (Nr. 799).